

207 Nabijheid en Ontmoeting

In *blog 206 Op het leven!* vertelde ik hoe Martijn en de bijna afgestudeerde psychiater Josephine elkaar ontmoetten in het crisiscentrum, hoe ze elkaar vasthielden. Josephine zei: "Ik ben zo blij dat ik je zie" en Martijn antwoordde: "Ik ben zo blij dat ik hier ben." – De handen en woorden die de ander raken, ze zijn het voertuig van de geest waardoor de nabijheid van de ander wordt ervaren en de ontmoeting ontstaat: *jij en ik spreken elkaar aan, zijn met elkaar verbonden.*

Die nabijheid, die ontmoeting is het fundament van ons bestaan, van ons handelen, in ons privé-leven én in ons *functionele* handelen – zoals de psychiater liet zien.

Ik ontleen deze gedachtegang aan de grote Joodse filosoof Emmanuel Levinas¹ (1906–1995).

Mijn blog *Op het leven!* riep waardevolle en liefdevolle reacties op. Ze geven me aanleiding ook in deze blog aandacht te besteden aan *de nabijheid en ontmoeting* als fundament voor ons bestaan. Ik nodig je uit met mij mee te gaan in een wereld van (niet-)ontmoetingen om zo op het spoor te komen van wat daarin de essentie is. Om af te sluiten met een levenservaring waarin de nabijheid wel ervaren wordt maar een ontmoeting niet meer mogelijk is!

Danny de Munk (12)
als Ciske de Rat

Het is 1934, Ciske – 'de Rat' – is een straatjongen in De Jordaan². Zijn vader is zeeman en Ciske woont alleen bij zijn moeder die echter niets van hem wil weten. Ciske is dwars, meer dan ondeugend en wordt heel vaak van school gestuurd. Tot hij op een nieuwe school bij meester Bruis in de klas komt. Die weet Ciskes vertrouwen te winnen en zo heeft Ciske het bij deze meester erg naar zijn zin. Er gloort voor Ciske hoop op een beter leven. Maar dan gebeurt het nauwelijks voorstelbare. Als zijn moeder het boek *Gullivers reizen* – een

cadeau van Ciskes enige, maar net overleden vriend Dorus – kapot scheurt, steekt Ciske woedend zijn moeder met een mes in haar nek waarna zij overlijdt. Ciske moet tijdelijk naar een jeugdinstelling. Als vader werk op de wal krijgt en een relatie krijgt met de wasvrouw komt Ciske weer thuis, maar niemand wil nog iets van hem weten. Uiteindelijk lijkt het allemaal goed te komen want Ciske komt terug bij meester Bruis. Dan komt het moment dat Ciske laat zien wie hij *wé*kelijk is: hij redt zijn klasgenootje dat hem voortdurend pest van de verdrinkingsdood.

In het leven van Ciske zoals dat in boek en film wordt verbeeld is de vader aanvankelijk afwezig en voor zijn moeder bestaat hij niet. Hij is heel eenzaam, er is niemand die hem nabij is en zich liefdevol met hem verbindt, hij ontmoet niemand die zijn handen vasthoudt, niemand spreekt hem aan met woorden die hem steunen en leiden op zijn weg naar volwassenheid. Eenzamer kan niet.

Als meester Bruis in het leven van Ciske komt verandert alles. Die meester Bruis herken ik. Ook ik had een meester – 'bovenmeester' Van Westenbrugge – die mij vertrouwen schonk en die ik vertrouwde! Veel later heb ik me gerealiseerd dat hij het **fundament van de pedagogische relatie** kende: de ontmoeting, zijn nabijheid, liefdevol én corrigerend. Dáárom is het verhaal van Ciske zo 'voorbeeldig': ook meester Bruis kende dit fundament en daardoor kon Ciske uiteindelijk worden wie hij werkelijk was: een reddende engel! Al schrijvend herinner ik me een uitspraak van de Bohemer Franz Kafka, die pas na zijn dood in 1924 werd en wordt erkend als een van de belangrijkste auteurs van de twintigste eeuw. Hij schreef boeken als *Het Proces*, *Het Oordeel* en *Het Slot*. Maar wil je iets begrijpen van wie hij was en waarom hij juist deze romans schreef dan is zijn nooit verzonden maar wel postuum uitgegeven *Brief an den Vater* een ontdekkingsreis. Mijn scriptie (als examenopdracht) op de urgentieopleiding van de Sociale Academie handelde over de identiteitsontwikkeling van werkende jongeren en had als leidend motto "**...daarom moet je ieder individu, door het vertrouwen dat je hem schenkt, activeren. Je moet hem zelfvertrouwen en hoop en daarmee werkelijk de vrijheid geven.**" – het is een prachtig citaat uit Kafka's brief aan zijn vader. Deze

gedachte van Kafka – de opdracht voor elk mens – reist sindsdien met mij mee op mijn levensweg. Levinas en Kafka hebben mij ongekend verrijkt – zoals vele andere schrijvers.

Ontmoeting en nabijheid in het onderwijs, in de jeugdzorg. 'Juffen en meesters', leraren, docenten, hulpverleners aan jongeren behoren te beschikken over hoogwaardig professioneel vakmanschap zodat ze jonge mensen kunnen meenemen in de wonderde wereld van kennis, wetenschap, inzicht en wijsheid en maatschappelijk bewustzijn. Maar dat kan alleen als daarin het fundament van de **ontmoeting, de relationele nabijheid** gestalte krijgt zodat er wederzijds vertrouwen ontstaat. Alleen dan kan een kind, een jong mens haar/zijn identiteit ontdekken, mens met andere mensen zijn, zich aangesproken weten.

Ontmoeting en nabijheid in de geestelijke gezondheidszorg. Ik mocht zeven jaren in de GGZ werken, nog meer jaren toezichthouder zijn en deel de zorgen van professionals als Bert Keizer, medisch specialist ouderengeneeskunde en filosoof. Hij neemt waar dat meer en meer gedragswetenschappers, psychiaters in het bijzonder – door de misvatting "ik ben mijn brein" – de mens reduceren tot een brein. Zij menen dat een geestelijk ziek mens toe kan met gezonde breinvloeding – pillen, veel pillen. Er zijn ruim 1 miljoen Nederlanders die antidepressiva gebruiken Dit vervormde professionele vakmanschap staat in een wel heel schril en pijnlijk contrast met de manier waarop deze 'hulpverleners' de nabijheid en ontmoeting met de patiënten/cliënten mijden!⁴

* * *

Ik laat de wereld van Ciske de Rat, de wereld van de functionele nabijheid en ontmoeting nu achter me en keer terug naar het 'gewone' leven waarvan *nabijheid en ontmoeting, elkaar aanspreken* de fundamenteën zijn. Maar hoe leef je als de nabijheid wel aanwezig maar de ontmoeting niet meer mogelijk is? Een echtpaar reageerde op mijn laatste blog en schreef daarover. Hun zoon stierf enkele maanden na Martijn. Ze zochten daarna op het internet naar een uit het oog verloren vriend van hun zoon, die ook Martijn heette. [Ze vinden het mooi dat hun eigen woorden nu volgen.]

"Zo kwam ik op een van je eerste blogs over Martijn, ook een artikel in Trouw, jullie woorden toen jullie afscheid namen van Martijn – daar herkenden wij ons in. Dat maakte dat wij je blogs zijn blijven lezen. Veel herkenning, ook veel inzichten, hoe je verder kunt leven als de toekomst niet is of wordt zoals je hebt gedacht. Sterker, met een groot verdriet dat zal blijven – overleven en ook weer Leven.

Roel, *Onbereikbaar Nabij* – deze woorden zijn van jou/jullie. We hebben ze ooit gelezen in een van je blogs waarin je schreef over gemis, rouw, dit te overleven en er mee te kunnen leven. Deze twee woorden hebben ons altijd geraakt. Zo is het precies. Zo voelt het. Het is zelfs zo: Wij hebben een foto van Remco in zijn zeilboot. Hij zeilt weg, de plassen op. Water, blauwe lucht, groen omlijst.

Deze foto hebben wij vergroot opgehangen. De woorden "*Onbereikbaar Nabij*" staan erboven. We vertellen aan vrienden en familie hoe wij aan deze woorden zijn gekomen. Want velen vinden deze woorden heel mooi. Bijzonder!"

1. Emmanuel Levinas en zijn (denk)wereld. [hier](#) lees je meer

2. Het boek Ciske de Rat werd twee keer verfilmd, in 1984 met Danny de Munck in de hoofdrol. Die film werd onderscheiden met de UNICEF Award!

3. Meer over de fascinerende Franz Kafka en zijn werken vind je [hier](#).

4. Bert Keizer, *Waar blijf de ziel?* Hij is columnist van Medisch Contact, Filosofie Magazine en Trouw

Muziek: 1. Ralph Rousseau – gambist bij het Concertgebouworkest – en zijn vrienden tijdens een optreden in de Spiegelzaal met *The Sound of Silence* van Simon & Garfunkel

2. *O Danny Boy* – Een prachtig melancholiek Ierse traditionele met een herinnering aan de jeugd, aan een kinderliedje, aan de dagen die nooit terug zullen komen. Thomas Quasthoff zingt het. met haar heel heldere en verstaanbare dictie. Wat mooi! Zie hier de [tekst en vertaling](#).